

λου, ήτοι Η (σχεδόν) αποτυχημένη θεατρική σταδιοδρομία του Νέστορα της ελληνικής δραματογραφίας στη στροφή του αιώνα», στον τόμο: *Αναγνώσεις και ερμηνεύματα. Πέντε θεατρολογικά μελετήματα*, Αθήνα 2002, σσ. 171-265, το οποίο δεν αναφέρεται ούτε στη βιβλιογραφία, «3. Η θεατρική του δράση μετά το 1908» (σσ. 304 εξ.). Ένα τέταρτο κεφάλαιο αφιερώνεται στην «Απολογία της αισθητικής και της τεχνικής» (σσ. 325 εξ.), ένα πέμπτο στις «Απόψεις του για τη γλώσσα και το γλωσσικό ζήτημα» (σσ. 344 εξ.). Ο τόμος κλείνει με φωτοαναστατική αναπαραγωγή ορισμένων άρθρων του στον Τύπο (σσ. 396 εξ.), εικόνες από πρόσωπα και εξώφυλλα εκδόσεων, τη βιβλιογραφία (σσ. 417 εξ.) και το ευρετήριο (σσ. 445 εξ.).

Η μονογραφία είναι χρήσιμη, αν και επιδέχεται μια στενότερη συσχέτιση με την υπάρχουσα έρευνα για τον Ξενοπούλο· π.χ. ψάχνει κανείς μάταια μια έστω αναφορά της διδακτορικής διατριβής της Βίκυς Δουλαβέρα: *Τα δύο φύλα σε αστικά μυθιστορήματα του Γρηγόριου Ξενοπούλου*, Sydney 1995, μονογραφία που επικεντρώνεται στην πεζογραφία του Ξενοπούλου. Τη διδακτορική διατριβή της Τερέζας Μυλωνά: *Το θεατρικό έργο του Γρηγόριου Ξενοπούλου*, Αθήνα 2003 δεν θα έχει προλάβει να συμβουλευτεί η συγγρ. Εργάζεται κυρίως με την ίδια την αυτοβιογραφία, την οποία δεν βλέπει μόνο ως μια πηγή πληροφοριών αλλά και ως λογοτέχνημα. Και με αυτή την έννοια ίσως επέλεξε μια λιγότερο κριτική στάση ως προς την επαλήθευση μερικών πληροφοριών και εκτιμήσεων προσωπικών. Ως προς το θέατρο, η μονογραφία, παρά το ξεχωριστό κεφάλαιο που αφιερώνει σ' αυτό, δεν προσθέτει, εκ πρώτης όψεως τουλάχιστον, και πολλά πράγματα. Η πρόοδος για τη θεατρική ιστοριογραφία είναι ότι η ανάλυση των δεδομένων βασίζεται τώρα σε μια σωστότερη κειμενική βάση της αυτοβιογραφίας.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

SUSANNE MORAW / ECKEHART NÖLLE (eds.)

Die Geburt des Theaters in der griechischen Antike [Η γέννηση του θεάτρου στην ελληνική αρχαιότητα], Mainz, Philipp von Zabern 2002, σ. 160 (4^ο), 176 εικ., ISBN 3-8053-2909-1.

Στη σειρά των εικονογραφημένων τόμων για την αρχαιολογία που εκδίδει ο παραδοσιακός εκδοτικός οίκος Philipp von Zabern, που υπάρχει από το 1785, δημοσιεύτηκε και ένας εικονογραφημένος κατάλογος έκθεσης για τη γέννηση του θεάτρου στην ελληνική αρχαιότητα που έχει οργανώσει το Θεατρικό Μουσείο του Μονάχου και η οποία θα είναι έκθεση διαρκείας, μάλιστα με αναπαραστάσεις των θεάτρων σε ψηφιακή μορφή κι ακόμα και προτάσεις για αναπαραστάση ορισμένων τραγωδιών και κωμωδιών. Σ' έναν σύντομο πρόλογο ο διευθυντής του Μουσείου, Eckehart Nölle, σκιαγραφεί τις στοχοθεσίες της έκθεσης, για την οποία συνεργάστηκαν αρχαιολόγοι, κλασικοί φιλόλογοι, σκηνογράφοι και διασκευαστές για μάσκες, για να τραβήξουν το ενδιαφέρον ενός ευρύτερου κοινού στην έκθεση αυτή. Ο κατάλογος ωστόσο έχει περισσότερο τη μορφή βιβλίου παρά εκθεσιακού οδηγού. Σε μια σειρά από άρθρα, γνωστοί επιστήμονες και ειδικοί δίνουν εισαγωγές σε διάφορα κεφάλαια του αρχαιοελληνικού θεάτρου, χωρίς υποσημειώσεις, και στο τέλος υπάρχει και μια επιλεκτική βιβλιογραφία. Είναι φανερό πως ο κατάλογος απευθύνεται σε ένα ευρύτερο αναγνωστικό κοινό, χωρίς ιδιαίτερες προϋποθέσεις και γνώσεις.

Την αρχή κάνει ένα άρθρο του Christian Witschel για τα ιστορικά συμφοραζόμενα της Αθή-

νας στον κλασικό πέμπτο αιώνα (σσ. 5 εξ.) και ακολουθεί ο Egerth Pöhlmann για τις αρχές της τραγωδίας και κωμωδίας στην Αθήνα (σσ. 19 εξ.). Έπεται και δεύτερο άρθρο από τον ίδιο, για επιχειρήματα υπέρ της ύπαρξης σκηνηκού κτιρίου στην πρώιμη ελληνική τραγωδία (σσ. 27 εξ.), ενώ με την αρχιτεκτονική της σκηνης στο θέατρο της Επιδαύρου, από ξύλινο παράπηγμα σε πέτρινο κτίριο, ασχολείται η Heide Froning (σσ. 31 εξ.). Στη συνέχεια ο Egerth Pöhlmann προσφέρει ένα άρθρο για ρεαλιστικότητα και επινόηση στην αττική σκηνή του πέμπτου και τέταρτου αιώνα (σσ. 60 εξ.) και ο Günther Schöhrner ασχολείται με τη σκηνηκή ζωγραφική (σσ. 67 εξ.). Η Heide Froning αναλύει μάσκες και κοστούμια (σσ. 70 εξ.), η Andrea Schmölder-Veit τη σχέση του θεάτρου με την πόλη, δηλαδή το θεσμικό πλαίσιο των παραστάσεων (σσ. 96 εξ.). Η Susanna de Ponte αναπτύσσει το θέμα: αγών ως μορφή παράστασης και συμπεριφορά στη ζωή, συγκεκριμένα ο αγών ως δομικό στοιχείο της τραγωδίας, της κωμωδίας και του σατυρικού δράματος (σσ. 104 εξ., με προτάσεις ψηφιακής αναπαράστασης ορισμένων έργων), η Susanne Moraw αναλύει τους μεγάλους Έλληνες δραματοουργούς (Αισχύλος, Σοφοκλής, Ευριπίδης, Αριστοφάνης και Μένανδρος) (σσ. 119 εξ. με ψηφιακή αναπαράσταση των πορτραίτων τους). Στη συνέχεια ο Bernhard Zimmermann δίνει μια σύνοψη της παραπέρα εξέλιξης του ελληνικού θεάτρου στα αρχαία χρόνια (σσ. 128 εξ.), η Susanne Moraw αναλύει τους ηθοποιούς, που βρίσκονται ανάμεσα σε ερασιτέχνες και αστέρες της σκηνης (σσ. 132 εξ.) και ο Ralf Krumeich ασχολείται με τους ελαίνους των ηθοποιών στην αγγειογραφία (σσ. 141 εξ.). Στο τέλος ακολουθεί άρθρο της Susanne Moraw για το θεατρικό κοινό (σσ. 146 εξ.). Ο τόμος κλείνει με ένα λεξιλόγιο (σσ. 154 εξ.) και μια σύντομη βιβλιογραφία για τα επιμέρους κεφάλαια (σσ. 155 εξ.), η οποία χωρίζεται για ευκολότερη χρήση σε θεματικές ενότητες. Το κατατοπιστικό κείμενο των επιμέρους άρθρων διαβάζεται ευχάριστα, και το ξεφύλλισμα του τόμου είναι μια διδακτική απόλαυση. Σε συνδυασμό με την μόνιμη έκθεση στο Θεατρικό Μουσείο του Μονάχου, ένα ευρύτερο διεθνές κοινό έχει τη δυνατότητα να έρθει σε μια πρώτη επαφή και μ' ένα ιδιαίτερα ευχάριστο τρόπο με το αρχαίο ελληνικό θέατρο και τις παραστάσεις του.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

NANTIA ΒΑΛΒΑΝΗ (επιμ.)

Μπέρτολτ Μπρεχτ. Κριτικές προσεγγίσεις, Μετάφραση Α. Οικονόμου, Δ. Μαράκας, Μ. Χαράλαμψη, Αθήνα, Στάχυ 2002, σ. 564. ISBN 960-8032-77-6.

Οι εκδόσεις Στάχυ στη σειρά «Μεγάλοι στοχαστές» (αρ. 2) παρουσίασαν, με την επιμέλεια και με τον πρόλογο της Νάντια Βαλαβάνη, έναν ενδιαφέροντα reader για τον Μπρεχτ στον 21ο αιώνα. Ο πρόλογος (σσ. 11 εξ.) επισημαίνει, πως υπάρχουν ακόμα σημαντικά κενά στην «Μπρεχτολογία», που δεν έχουν κλείσει έως σήμερα. Ωστόσο είναι καιρός, τώρα που δεν είναι πια «της μόδας» – στην Ελλάδα είναι ο πιο πολυπαιγμένος ξένος θεατρικός συγγραφέας της μεταπολεμικής εποχής – μιας επιθεώρησης των τυχών του στις διάφορες χώρες, μιας συζήτησης για την ανεύρεση της ιστορικής του θέσης ως «κλασικού» του 20ού αιώνα, και ενός διαλόγου για τη σημερινή του σημασία και τη μελλοντική του τύχη, για τη σύζευξη ή διχοτομία πολιτικής και αισθητικής θεωρίας. Τα δεκαεξί δοκίμια έχουν γραφεί ειδικά για τον τόμο αυτόν, που συντάχτηκε στα έτη 2000 και 2001, αλλά μερικοί συγγραφείς